ADONİS'İN ŞİİRLERİNDE KADIN HAKLARINI SORGULAMACI BİR YAKLAŞIM

An Approach Interrogating the Women's Rights on Adonis's Poems

Nurullah YILMAZ[1]

Özet

Adonis, Arap edebiyatı dünyasında ses getiren son şiirsel çalışmalarından biri olan *Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmrae* (Kadının Bedeninde Parçalanan Tarih) adlı şiir kitabında, İslam toplumunda kadın haklarını irdelerken, bireyin ve bireysel düşüncenin arka plana itildiği tespitinde bulunmuştur. Daha önce çeşitli şiirsel aşamalarda gerçekleştirmiş olduğu gibi bir kez daha kadının sıkıntılarını, felaketlerini ve her defasında hayal kırıklığına uğramış emellerini şiirsel satırlara taşıyarak onlara tarihin penceresinden yeni bir ses vermeye çalışmıştır.

Anahtar kelimeler: Adonis, modern Arap şiiri, sosyal eleştiri, Müslüman toplumlar, kadın hakları.

Abstract: One of the last poetic Works of Adonis is his book named as *Tarihun Yetemezzeku fi Cesedi İmrae,* published in 2011. Adonis has determined that individual and individual thought was pushed into the background in Muslim societies in his that book of poems in which he criticized womens rights in Islamic societies. Morever he has given a new voice from the history window, pouring into poetic lines their frustrations at the difficulties and frustrations disasters as in his previous poetic studies.

Keywords: Adonis, modern arabic poetry, social critisizm, Muslim societiens, womens rights.

---

[1] Yard. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim üyesi.

Giriş

Asıl adı Ali Ahmed Said olan *Adonis*, Lübnan vatandaşı, Suriyeli şair, edebiyat eleştirmeni, çevirmen, yönetmen ve günümüz Arap edebiyatının son derece güçlü bir figürü olarak kabul edilir. Çalışmalarında derin bir klasik Arap edebiyatı bilgi birikimi ile devrimci modern anlatım tarzını birleştirmiştir.

1930 yılında, Suriye'nin Lazıkiye şehri yakınında Kassabin köyünde doğdu. Babası, çiftçi ve aynı zamanda bir imamdı. 12 yaşına gelinceye kadar ne bir okula devam etmiş, ne bir otomobil görmüş, ne de bir radyo dinlemişti. Köy öğretmeninden zor bela okuma yazmayı öğrenmiş, fakat hayatında güçlü bir figür olan babasından geleneksel İslâm öğretimi almıştı. 1944 yılında Tartus'ta Fransız Lisesi'ne girdi. 1950'de buradan mezun oldu. Aynı yıl ilk şiir koleksiyonu *Dalile*' yi yayınladı. Şam'daki Suriye Üniversitesi'nde hukuk ve felsefe öğrenimi gördü, iki yıl orduda görev yaptı. Siyasi görüşlerinin tepki çekmesinden dolayı hizmetinin bir bölümünü hapishanede tamamladı. 1956 yılında doğduğu şehri terk ettikten sonra bir edebiyat eleştirmeni olan Halide Said ile evlendi ve Lübnan vatandaşı olarak Lübnan'da yaşamaya başladı. Arkadaşı Yusuf el-Hâl (1917-1987) ile Arap edebiyatına ilk kez modern fikirleri sokan edebiyat magazin dergisi *Şi'r* i kurdu. Bu bazı Arap ülkelerinde boy gösteren ilk yayındı. 1961 yılında yayınlanan *Ağâni Mihyâr ed-Dımaşkî* adlı çalışması, ulusların modernizasyonu için bir araç olarak geçmişe ışık tutması bakımından dikkat çekicidir. 1964'te önemli bir Arap şiiri antolojisi olan *Dîvânu'ş-Şi'ri'l- Arabî*'yi yayınladı. 1968 yılında *Şi'r* gibi, fakat daha radikal bir yolla klasik Arap şiirinin yenilenmesini savunan bir gazete olan *el-Mevâkıf*'i yayınlamaya başladı. Ruhsal/tinsel yenilik düşüncesiyle ismini özdeşleştirmek için kariyerinin başlarında "Adonis" lakabını kullandı. Adonis, Yunan mitolojisinde güzellik tanrıçası Afrodit'in aşkı yakışıklı genç bir adam olup hikâyesi, (öldükten sonra) tekrar dirilme temasında sürekli işlenir.

Adonis'in İngilizce antolojisinin ilk koleksiyonu, *The Blood of Adonis* (Adonis'in Şeceresi) adı altında 1971'de çıktı. Baskı "Transformations of Lover/Âşıkta Meydana Gelen Değişiklikler" adı altında üç yeni şiirle birlikte 1982'de tekrar basıldı. Müslüman bir entelektüel ve dünya yazarı olan Adonis, Batı'nın etkileri, Arapça-

Yunanca ve biyografik gelenek arasında adeta bir köprü görevi üslendi.

1970'te Lübnan Üniversitesi'nde Arap edebiyatı profesörü olarak atandı. Üç yıl sonra Beyrut'taki St. Joseph Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı. *Arap Düşüncesi ve Edebiyatında Süreklilik ve Değişim* isimli teziyle doktora unvanı aldı.

1975'te patlak veren Lübnan iç savaşı 1980'de iyice yayıldı. İsrail ordusu Beyrut'ta yerleşen Suriyeliler üzerine yürüdü. Bu süreçte Adonis, çoğunlukla Beyrut'ta kaldı. 1980-81 yılında Cencier Paris III Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesiydi. Collége de France, Georgetown ve Cenova Üniversitesi'nde ders verdikten sonra 1986'da Paris'e hareket etti. 2001'de mahkeme kararıyla kendisine "Gothe Madalyası" verildi. İsmi sıkça Nobel Ödülü adayları arasında da anılmış olan Adonis hâlen Paris'te yaşamaktadır.[2]

Adonis'in önemli yapıtlarından bazıları şunlardır

Kāleti'l-Erdu, 1952.
Kasâidu'l-Ûlâ, 1957.
Evrâkun fî'r- Rîh, 1958.
Ağânî Mihyar ed-Dimashqi, 1961.
Dîvânu'ş Şi'ri'l-'Arabî, 1964-68.
Kabrun min Ecli New York, 1971.
Mukaddime li'ş-Şi'ri'l-'Arabî, 1971.
The Blood of Adonis, 1971 (trans. by S. Hazo)
Zemânu'ş-Şi'r, 1972 .
es-Sâbit ve'l-Mutehavvil, 1974 .
Mirrors, 1976
Fatiha li-Nihâyâti'l-Karn, 1980 .

---

[2] Geniş bilgi için bkz. Robert B., Campell el-Yesû'î, El-Mucelledu'l-Evvel, Abaza es-Sebî'î, *A'lâmu'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Siyerun ve Siyerun Zâtiyye, (I-II)*, Merkezu'd-Dirâsât lil 'Âlemi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Câmi'âtu'l-Kaddîs Yûsuf, I. Baskı, Beyrut-2008, c. I, s. 241-245; Hişâm Abdullah, *Revâi'u'ş-Şi'ri'l 'Arabî mine'l- 'Asri'l-Câhilî Hattâ'l-Ân*, Kâhire, 2007, s. 261-269; Adonis, *Ayna ve Düş*, Çev. Metin Fındıkçı, Avesta yay., 1. Baskı, İstanbul, 2002;*Çağdaş Arap Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 249-269; Adonis, *Arap Poetikası*, Çev. Emrullah İşler, YKY, 1. Baskı, İstanbul, 2004; Mehmet Yalar, *Modern Arap Şiiri*, Bursa, 2003, s. 41-45.

Kitâbu'l-Kasâidi'l-Hams, 1980.
Transformations of the Lover, 1983
Victims of a Map, 1984 (trans. by A. al-Udhari)
Ihtifa' bi'l-Eşya'i'l-Vâdihati'l-Gâmide, 1988.
Siyâsetu'ş-Şi'r, 1992.
en-Nizâm ve'l-Kalem, 1993.
Hâ Ente, Eyyuhe' l-Vakt, 1993.

Şiirlerinde Siyasal ve Sosyal Eleştiri

Adonis, eleştirel bir şekilde Orta Doğu'nun problemlerine eğilmesine rağmen bir şair olarak daha çok dil uzmanlığı konusu ve yabancı şiirle çağdaş sosyo-politik konularından ziyade geleneksel şekilcilik açısından ilgilendi.

Kendisini "sürgün" şairi olarak ta tanımlayan Adonis'e göre Arap şairi ve toplum iki katagoridedir: "Ben ve Öteki, Batılı şahıs."

1986-87'de yayınlanan *A Desire Moving Through the Maps of the Material* (Maddiyatçı Projeler Karşısında Buruk Bir İstek) adlı çalışmasında düşüncelerini şu şekilde dile getirdi:

"Sonuçta şunu söylemekte daha fazla tereddüt etmiyorum : 'Ben ve öteki/ Ben'im.' Zaman şiir toplamaya yarayan sepetten başka bir şey değil. Sürgün Arap şairin varlığını tanımlamaktan başka bir şey değil; zira onun dili sürgünde doğdu. Şair iki sürgün arasında yaşar, biri içeride (iç sürgün), diğeri ise dışarıda (dış sürgün). Sansür, tecrit, kovma, hapse atma ve cinayet gibi birçok sürgün şekilleri vardır. Hiçbir şey beni aydınlatmıyor bu karanlık gibi veya belki de hiçbir şey karanlık gelmiyor bana bu aydınlık gibi.."[3]

Corc Cuha'nın yukarıdaki satırlarda aktarmaya çalıştığı Adonis'in Arap kültür ve edebiyatına bakış tarzı aslında günümüz Arap edebiyatı dünyasında çok tartışma yaratmıştır. Onun çoğunlukla derin mistik tarih duygusu içeren şiirleri, genel olarak eleştirileriyle karakterize edilmiştir.

Adonis, *Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmrae* adlı yeni çalışmasında, tek tanrılı din anlayışına bağlı yorum düzeninin insanı, herhangi bir araştırma olmaksızın dinsel mirası, özellikle İslâm

[3] Corc Cuha, *Adonis Savtun Yentekilu Beyne A'mâki't-Târîh ve Zurri'l-Hadâreti'l-Hadîse*, "http://www. alarabonline. assahife attakafe, 11.01.2008, s.1.

dininin sözlü öğretilerini aktaran bir makineye dönüştürdüğüne işaret eder.[4] Nakil dışında oturmuş bir din bilgisi sistemi olmadığı için bu dogmatik sisteme karşı düşüncesini açıklayanın doğru olsa bile hatalı kabul edildiğine vurgu yapmıştır.[5] Adonis'in buradaki konumu, uzak dönemlerle tarihe ve şu an Arapların içinde yaşadığı ve geçmiş dönemlere fazla uzak olmayan şimdiki dönem arasında istasyonlar belirlemektir. Şairin kendisinin de bir süreden beridir Paris'te yaşamış olması itibariyle, fikir ve düşünce tarzı bakımından bizzat içinde yaşamış olduğu modern kuşak ile tarihsel geçmişi arasında aralıksız gidip gelmesi onun bu sorgulamacı yaklaşımının temel çıkış noktasını teşkil etmektedir. Hepsinden önemlisi Adonis, meseleleri geçmişten alıp günümüz uygarlık dünyasına taşımaya çalışır. Fakat bu taşıma olayında unutma ve kaybolma beklenen bir durumdur.

Adonis'i tarihin derinlikleri ve modern kültür kuşağı arasında sürekli yankılanan bir ses olarak niteleyen gazeteci, yazar ve edebiyat eleştirmeni Corc Cuha, XX yy. ilk yarısından bu yana şiir dünyasına girdiğinden beri onun, doğrudan fikirsel yapıyı barındıran şiir anlayışında başta kadın hakları olmak üzere hep insan merkezli sorunları işlediğini belirterek, karizması ile paralellik arz eden milliyetçi konumunun bile hâlâ devam etmekte olduğunu, insan kaygısından soyutlanması durumunda ise söz konusu karizmatik konumunun hiçbir değer taşımayan bir konuma dönüşebileceği iddiasında bulunmuştur.[6]

Adonis'in *Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmrae* divanındaki şiirlerinde seslerin bir biri üstüne gelmesi olağan dışı bir durum değil, Adonis'e özgü kökleri eskiye dayanan bir damgadır. Aslında sözlerin üst üste ve iç içe gelmesi, karşılıklı nağmeler çağrıştırması, âhenk unsuru taşıması, bu vesile ile şiirsel teknik açısından birliktelik sağlaması nedeniyle onun şiirini "senfonik şiir" olarak nitelemek dahi mümkündür.

Gerçekten de şair söz konusu çalışmaları içeren şiirsel tarzları kullanmakla birlikte, yine şiire özgü bir şekille tiyatro ile ilgili iz ve işaretler taşıyan unsurlara şiirlerinde çekinmeden yer vermiştir. Bu üslup dâhilinde genel bir alan olması itibariyle mekân ve orada eski

---

[4] Corc Cuha, *agm*., s.1
[5] Corc Cuha, *agm*., s.2.
[6] Corc Cuha, *agm*..s.2.

Yunan tarzı koro veya orkestra unsuru taşıması bakımından ise zaman kavramlarını işlemiştir. Şiirlerinde kullandığı sesler içerisinde kadın çocuk ve adamdan oluşan sesler, hatta bunların koro şekliyle sunumu dahi mevcuttur. Bu bakımdan Adonis bir şiir yazdığında okuyucunun onu, yazarına özgü bir takım damgalar taşıması bakımından Adonisçe okuması gerekir.

Söz konusu kitabının ikinci bölümündeki şiirinin bir kısmında kadının diliyle korkunç bir nifaktan bahseder:

Doğu âleminde sandılar ki ben yaratıldım olmamak için o kalıp dışında başka hiçbir şey
Kucaklamak için ölümü sanki ben soyutlanmışım dünyadan ve medeniyetten
Bedenim köpük ve kandan
Ve hayatım geçiyor
Bir kez bağırarak.. Bir kez işaret ederek
Niçin o halde yazıyor Evren sırlarını.. benim âşık elimle..
Niçin o halde doğuyorlar peygamberler
Bir kadının yatağında..[7]

Adonis'in bu şiir kitabı, bazı dönüm noktaları ve seçkin fikir ve görüşlerden oluşan bir kültür birikiminin tekâmül etmiş olduğu bir eserdir. Zaten şair, şu an Arap dünyasında bâriz bir şekilde bu görüş ve fikirleriyle tanınmakta olup bu alanda Arapların yazınsal, düşünsel ve toplumsal yapılanmalarının önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda onun bu eseri, bu alanlardaki yeni izler, şekiller ve düşüncelerin yaratılmasına yardımcı olan bir faktördür. Kuşkusuz bu bağlamda Adonis, haklı olarak Arapların gözünde dünyayı dolduran ve daha uzun süreler insanları meşgul edebilecek bir kişi olarak nitelenmektedir.

Adonis'in bu eserde gözlemlenebilen kültür birikimi, sadece bir konuda suçlu ilan etme değil, Arap toplumunda hiç tartışılamayan konulara parmak basan biri oluşundan kaynaklanmaktadır.[8] Kaldı ki Adonis açısından durum bir konuda suçlu ilan etme ve yaraya parmak

---

[7] Adonis, *Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmrae*, Dâru's-Sâkî, 2. Bsk., 2011, Beyrut, s. 93.
[8] Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 81-82.

basmakla sınırlı değil, aksine belli konularda bir bakıma tabuları yıkmaya davet etmek şeklinde okunmalıdır. Kuşkusuz bu davetin bizzat kendisi, eylemi teşvik etmektedir. Üstelik kitabının bir şiirine "İstihlâk/ Yıkım" başlığını vermiş olması dikkat çekicidir. "Savt/Ses" başlığı altındaki şiirinin bir bölümünde tarihsel akışı itibariyle Müslüman Doğu toplumunda kadının sosyal konumunu sorgular nitelikte şu şiirsel satırlara yer vermiştir:

Bu, köle bir kadın ve onun oğlunun hayat hikâyesi
Kovulmuş başka bir şey için değil, sadece O
Kırdığı için zincirini. Hikâye edilir ki
O evlendirilmiş bir Peygamberle
Ve onun oğlu
Olmuş kendisinden sonra bir Peygamber. Fakat
Yer almamış onun öğretilerinde hiç kadının hür olduğu.[9]

Bir kadın ve çocuğu hikayesinde, bir adam.. hikâye anlatan .. bir koro.. Hikâye anlatandan ayrılıp tekrar koroya giriyoruz. Orada ilahiler okunuyor. Bir insan çıkıyor ortaya. Buradaki insan hiçbir çıkış noktası olmadığı halde baskı altına alınmış bir kadın. Şöyle diyor şair:

Genellikle
Akşamın iki eli vardır fakat o şu an benim üstümdedir iki el olmaksızın
İşte o bir dilenci yüzünde sivilceler.
Bir kâhin ve düz bir alan çekip sürüklüyorlar onu.
...
O bir kadın, bağlamış onu çocuğu..defalarca
Bağlamış onu kocası
...
Yapılacak bir açıklama yok bir tiyatro sahnesi de yok ortada
O, yaşayan bir kadın öldüğü halde.[10]

Bir başka yerde koro ile birlikte mantıklı bir sorgulama içeren eski kelâm âlimlerinin çalışmasına benzer ilâhi türü bir parça

[9] Adonis, *age*, s. 7.
[10] Adonis, *age*, s. 5.

okuyoruz. Parçanın ikinci kısmında sonsuz kurtuluşu vadeden ve bu dinî vaatteki şüpheyi dile getiren bir sorgulamayla karşılaşıyoruz.

Râvi dönüp dolaşıp sözü yine zâlimce ve gaddarca tarif ettiği kadına getiriyor. Onun gözünde kadın, erkek dünyasının günahkâr hizmetçisidir. O bir hizmetçidir. Bununla birlikte ona büyük insanî rol yüklenmektedir. O insan soyunun devamını sağlar. Yani kadın, hayatın şekillendirilmesi ve korunmasında ortaktır. Fakat yine de o, kötülüğün kaynağı olarak takdim edilmektedir. Bu kanaat, şaire göre bizzat hayatı açıklamak için tuhaf bir hükümdür. Bu açmazı şair şu şekilde dile getiriyor:

O bir kadındır
Yarısı annelik ve cinsellik
Geri kalanı kötülüktür.
Bu şekilde çizdiler onu
Bu şekilde anlattılar onu
…
Zaman bir örümcek
Sürüklüyor adımları onu bir gitarın üzerine
Ve tamamlıyor koro zalim hükmün ilanını şöyle diyerek:
Kapatınız o gökyüzünün kapısını halkının üstüne kapatınız!..
Bir efendinin cesedi
Hoş, güzel bir cesettir
Çalmaz kapısını
O gökyüzünün ve girmez oraya. Ve söylüyor kadın özetleyerek trajedisini ne bir bağlılık ve ne de bir aşk olmadığı halde.[11]

Şair, kadının sosyal konumunu ele aldığı dizelerinde, Arap-İslam toplumunda başat rol oynayan yöneticilerin, İslâm dininin onlara buyurmuş olduğu yüce değerleri bir tarafa bırakıp, kendi iç dünyalarının dışa vurumu halinde basit, kişisel ve yönetsel çıkarlar uğruna çeşitli hile ve desiselerle ülkelerini nasıl kan gölüne çevirdiklerinden yakınır.

Sanki arkasından onu ölüm kovalıyormuşçasına kadının içinde bulunduğu işkence ve azap halini yine bir kadının dilinden çıkan ifadeler şeklinde aşağıdaki satırlara dökmüştür:

---

[11] Adonis, *age*, s.13-14.

Suskun ve uykuda olan toprak
Şu an dile geliyor,
Açıyor göz kapaklarını
Yayılıyor elbisemin altına,
Titriyor göğsüm göğsüyle birlikte onun. Fırlıyorum yerimden
Tarıyorum saçlarımı,
Çeviriyorum yüzümü aşkıma.
Kök salan kökler bu
Toprakta, işte onlar köklerimdir benim. Zemzem suyu akıyor
Damarlarımda son kan olarak.
Kapatıldı evren yüzümde şu an: Çocuğum
Kuşatıcı bir karanlık-paramparça oluyorum ben onda.
Düşlüyorum bir yıldızı, hissediyorum uyuduğumu iki kolu üzerinde onun
Görüyorum ki doğa ilk şey kendisiyle beslendiğim,
Ve beslendiğim son şey.
Ne diyorum ben benden öncekilere şimdi? En iyisi
Devam etmeleri onların yaratıldıkları gibi kardeşlik için yıldızlara.
Mırıldanması bağırsakları doğanın marşını[12].

Devam eden satırlarda onun, kadının konumunu sorgularken kendisine karşı uygulanan tutum ve davranışlarda dînî inanç ve kuralların referans gösterilmesi nedeniyle Tanrı'nın birliğini sorguluyormuş gibi üslubunu daha da sertleştirdiğini görürüz:

Ne diyorum benden öncekilere şimdi? Şayet varsa orada bir Tanrı
Bir ve tek, peki o halde niçin
Demiyor çocuklarına: Eşitsiniz
Siz hepiniz? Ve niçin
Tercih ediyor bunu ona? Veriyor buna
Onun evini? Niçin mübah kılıyor buna
Efendi olmayı ve emrediyor buna
Olmasını ona hizmetçi ve köle?[13]

[12] Adonis, *age*, s.123-124.
[13] Adonis, *age*, s.124-125.

Yine kadının dilinden kaleme aldığı aşağıdaki satırlarında şair, Doğu toplumlarında kadının nasıl istismar edildiğini gözler önüne sermektedir:

Gerekir mi bana, fısıldadığı gibi ışığın, hissetmemi iki göğsümü,
Cinsel organımı, ayaklarımın içini, göstereyim diye anlamını evrenin?
İki gözüm kum
Yüzüm güneş
Güney için kuzey için, doğu için yabancılaşan. Ey
Sevinç sen kum musun?
Meme ilk marşı mıdır toz bulutunun? Nedir
Bu evren? Nedir bu tuzak dil?
Al ellerimi, ey aşk, al beni de
Kurtulayım zincirinden feleğin.[14]

Sonuç

Adonis, İslâm toplumundaki hâkim güçler ve değer yargılarının toplumsal değişim ve dönüşüme bizzat engel olduklarını dile getirmeye çalışmış olup, İslâm toplumunun bugünkü geri kalmışlığını söz konusu tarihsel arka plana bağlamaktadır.

İslâm toplumunda birtakım dînî kuralların uygulanması noktasında da itirazları olduğu anlaşılan Adonis, tarihin belli bir dönemine İslâm coğrafyası içinde "recm" uygulaması çerçevesinde hamile kadınların bile taşlanarak öldürülmesi olayına atıfta bulunmuştur. Bugün bu olayın fiilen uygulamasına rastlanmasa bile kadına bakış açısı olarak Müslümanlar arasında olumsuz bir etki bıraktığından yola çıkıp tarihte bu tür olaylara onay verenlerin nasıl tarihin akışını ters yüz ettiklerinden yakınmıştır. Bütün bu olayların yeterince sorgulanmamasını günümüzde İslâm coğrafyasında akan kanın tetikleyici unsuru olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla İslâm tarihindeki yenilgilerin başlangıcı ilerlemenin bıçak gibi kesilmesinin asıl nedenini, adalet, merhamet duygularından ayrılmakta görür. Şairin özellikle yakın dönem Arap tarihinde Arap coğrafyasının içine düşmüş olduğu ideolojik sapmalardan kurtulması hususunda alternatif

[14] Adonis, *age*, s.125.

tutum belirlemeye çalışmak istediği anlaşılmakla birlikte sistematik anlamda bir çözüm önerisi sunmadığı da açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

Abdullah Hişâm, *Revâi'u'ş-Şi'ri'l 'Arabî mine'l- 'Asri'l-Câhilî Hattâ'l-Ân*, Kâhire, 2007.

Adonis, *Ayna ve Düş*, Çev. Metin Fındıkçı, Avesta yay., 1. Baskı, İstanbul, 2002.

Adonis, *Arap Poetikası*, Çev. Emrullah İşler, YKY, 1. Baskı, İstanbul, 2004.

Adonis (Alî Ahmed b. Sa'îd), *Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmrae*, Dâru's-Sâkî, 2. Bsk., 2011, Beyrut.

B. Rober., el-Yesû'î Campell, el-Mucelledu'l-Evvel, Abaza es-Sebî'î, *A'lâmu'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Siyerun ve Siyerun Zâtiyye (I-II)*, Merkezu'd-Dirâsât lil 'Âlemi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Câmi'âtu'l-KaddîsYûsuf, I. Baskı, Beyrut-2008.

Cuha Corc, *Adonis Savtun Yentekilu Beyne A'mâki't-Târîh ve Zurri'l-Hadâreti'l-Hadîse,* "http://www. alarabonline. assahife attakafe", 11.01.2008.

Er, Rahmi, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

Fındıkçı, Metin, *Çağdaş Arap Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2007

Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Bursa, 2003.